

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA HỒ CHÍ MINH

TỔNG QUAN KHOA HỌC

ĐỀ TÀI CẤP BỘ NĂM 2005

**ĐẤU TRANH KHẮC PHỤC TỆ MÊ TÍN DỤNG ĐOAN
TRONG CÁN BỘ, ĐẢNG VIÊN
TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ HÀ NỘI HIỆN NAY**

Cơ quan chủ trì: HỌC VIỆN BÁO CHÍ VÀ TUYÊN TRUYỀN

Chủ nhiệm đề tài: TS. TRƯƠNG NGỌC NAM

Thư ký đề tài: TS. BÙI THỊ THANH HƯƠNG

Hà Nội - 2006

6417

22/6/07

DANH SÁCH CỘNG TÁC VIÊN THAM GIA NGHIÊN CỨU ĐỀ TÀI

1. TS. Nguyễn Đình Cáp - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
2. Th.s Lê Ngọc Cường - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
3. TS. Trần Thị Anh Đào - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
4. PGS.TS. Hoàng Minh Đô - Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh
5. CN. Nguyễn Hải - Trưởng phòng nếp sống văn hóa - Sở VH-TT Hà Nội
6. TS. Bùi Thanh Hương - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
7. CN. Nguyễn Thị Hiền - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
8. TS. Phạm Huy Kỳ - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
9. TS. Trương Ngọc Nam - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
10. PGS.TS. Lê Ngọc Tông - Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh
11. Th.s Bùi Huy Thành - Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh
12. Th.s Nguyễn Hải Thu - Học viện Báo chí và Tuyên truyền
13. Th.s Tào Thị Hoàng Yến - Học viện Báo chí và Tuyên truyền

Mục Lục

	Trang
MỞ ĐẦU	1
CHƯƠNG I: BẢN CHẤT, NGUỒN GỐC VÀ CÁC HÌNH THỨC BIỂU HIỆN	
MÊ TÍN DỊ ĐOAN	7
1.1. Khái niệm mê tín dị đoan	7
1.2. Tôn giáo, tín ngưỡng và mối quan hệ giữa mê tín dị đoan với tôn giáo, tín ngưỡng trong đời sống xã hội	12
1.3. Nguồn gốc của mê tín dị đoan	21
1.4. Các hình thức mê tín dị đoan	27
CHƯƠNG 2: THỰC TRẠNG, NGUYÊN NHÂN CỦA TỆ MÊ TÍN DỊ ĐOAN TRONG CÁN BỘ, ĐẢNG VIÊN Ở THÀNH PHỐ HÀ NỘI HIỆN NAY	40
2.1. Thực trạng sinh hoạt tôn giáo, tín ngưỡng và mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên thành phố Hà Nội hiện nay	40
2.2. Nguyên nhân của thực trạng mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên ở thành phố Hà Nội	70
CHƯƠNG III: MỘT SỐ QUAN ĐIỂM VÀ GIẢI PHÁP ĐẤU TRANH KHẮC PHỤC TỆ MÊ TÍN DỊ ĐOAN TRONG CÁN BỘ, ĐẢNG VIÊN TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ HÀ NỘI	80
3.1. Những quan điểm cơ bản đấu tranh bài trừ mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên trên địa bàn thành phố Hà Nội	80
3.2. Những giải pháp chủ yếu đấu tranh bài trừ mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên trên địa bàn thành phố Hà Nội hiện nay	89
Một số kết luận và kiến nghị	106
PHẦN PHỤ LỤC	110

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong những năm gần đây, công cuộc đổi mới đất nước do Đảng ta khởi xướng và lãnh đạo đã thu được những thành tựu quan trọng: kinh tế phát triển, chính trị ổn định, đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân từng bước được nâng cao, văn hoá - xã hội cũng có những đổi mới tích cực. Tuy nhiên, cùng với những biểu hiện mặt trái của kinh tế thị trường, tình hình mê tín dị đoan có chiều hướng phát triển phức tạp. Một số công trình nghiên cứu cho biết, khoảng 10 năm gần đây có sự khôi phục các hình thức sinh hoạt cúng bái, tế lễ rườm rà cùng với các hiện tượng mê tín dị đoan như bói toán, đồng bóng, gọi hồn, đốt vàng ma.v.v... có chiều hướng trở dậy, có sức lan toả khó kiểm soát: nhiều đền, chùa, miếu mạo, mộ mả, nhà thờ họ... xây cất rầm rộ. Những người tin vào tướng số, thời vận, có thần thánh, ma quỷ, có các lực lượng siêu nhiên chi phối đời sống con người không phải là ít. Nhiều hình thức sinh hoạt tín ngưỡng, tôn giáo chân chính, nhiều phong tục tập quán, sinh hoạt văn hoá tốt đẹp của dân tộc bị lạm dụng, bị xuyên tạc, đưa vào đó các yếu tố mê tín dị đoan, nhằm nhí, tiêu cực. Những hiện tượng tôn giáo lạ xuất hiện gần đây đều xuất phát từ sự mê tín dị đoan mà xã hội chưa kiểm soát được.

Đáng lo ngại hơn là các hiện tượng mê tín dị đoan phát triển khá sâu rộng trong các tầng lớp dân cư, không phải tập trung ở các tầng lớp có trình độ học vấn và sức sống thấp, mà ngày càng có chiều hướng phát triển mạnh trong các bộ phận dân cư có trình độ dân trí cao, có mức sống khá giả, trong số đó có một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên của chúng ta.

Đại bộ phận cán bộ, đảng viên đã thể hiện tính tiên phong, ưu tú của xã hội, thấm nhuần hệ tư tưởng của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, có thế giới quan khoa học, được giác ngộ cách mạng, có đạo đức, lối sống trong sáng. Chính vì vậy họ đã góp phần xây dựng Đảng ngày càng trong sạch, vững mạnh, trở thành một Đảng cách mạng chân chính trong công cuộc chấn hưng dân tộc.

Nhưng bên cạnh đó vẫn còn một bộ phận cán bộ, đảng viên do tác động, ảnh hưởng của những tiêu cực, tệ nạn xã hội, đã tham gia vào các hoạt động mê tín dị đoan. Họ trực tiếp hoặc gián tiếp tham gia hoặc đồng tình ủng hộ những quan niệm mê tín dị đoan, như cầu cúng, tin vào tướng số, vận hạn, kiêng cử... Những quan điểm không đúng ấy đã làm tha hoá tư tưởng, đạo đức và lối sống lành mạnh của xã hội; làm tê liệt tinh thần, lu mờ niềm tin, lý tưởng cách mạng, đặc biệt không ít trường hợp vì tin vào những hiện tượng mê tín dị đoan mà đã sa vào con đường tệ nạn xã hội, tội lỗi, băng hoại đạo đức, lối sống, làm giảm uy tín của Đảng trước nhân dân. Những trường hợp như vậy đang trực tiếp cản trở con đường cách mạng của Đảng trong sự nghiệp xây dựng một xã hội dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh. Văn kiện Đại hội IX của Đảng nhấn mạnh "Tình trạng tham nhũng và sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên đang cản trở việc thực hiện đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng, gây bất bình và giảm lòng tin trong nhân dân"¹.

Vấn đề mê tín dị đoan mặc dù chưa phải là nguy cơ trực tiếp đến cách mạng nước ta, song rõ ràng những hiện tượng đó cũng góp phần vào việc làm tha hoá lối sống đạo đức, giảm sức chiến đấu và uy tín lãnh đạo của Đảng, cho nên đây cũng được coi là loại nguy cơ không thể xem thường.

Trong quá trình lãnh đạo cách mạng, nhất là trong thời kỳ đổi mới. Đảng ta luôn luôn coi trọng công tác tư tưởng, văn hoá nói chung và công tác đối với công tác tín ngưỡng, tôn giáo, đấu tranh bài trừ mê tín dị đoan trong Đảng và trong xã hội. Nhiều nghị quyết, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước được ban hành để định hướng và quản lý công tác tín ngưỡng, tôn giáo, đấu tranh chống các hiện tượng mê tín dị đoan. Chẳng hạn Nghị quyết Hội nghị lần thứ 7 (lần II) của Ban chấp hành Trung ương Đảng khoá IX bàn về công tác tôn giáo của Đảng trong tình hình mới; Pháp lệnh về tôn giáo được ban hành gần đây không chỉ

¹ Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ IX của Đảng, tr. 67.

khẳng định những quan điểm có tính nguyên tắc của Đảng và Nhà nước ta về công tác tôn giáo, mà còn nêu những phương hướng và giải pháp giải quyết các vấn đề về tín ngưỡng, tôn giáo, có sự phân biệt giữa hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo và mê tín dị đoan, đồng thời nêu phương hướng và giải pháp đấu tranh khắc phục các hoạt động tôn giáo, tín ngưỡng, mê tín dị đoan trái với đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước; trái với mục tiêu xây dựng một đời sống xã hội văn minh, lành mạnh.

Vì vậy, việc triển khai những chủ trương chính sách của Đảng và Nhà nước trong việc đấu tranh với các tệ nạn xã hội, tệ mê tín dị đoan, xây dựng một nền văn hoá tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, một đời sống tinh thần phong phú, lành mạnh, văn minh là yêu cầu cấp thiết. Việc lựa chọn đề tài: *"Đấu tranh khắc phục tệ mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên trên địa bàn thành phố Hà Nội hiện nay"* là nhằm góp phần vào việc thực hiện những nhiệm vụ quan trọng đó.

2. Tình hình nghiên cứu đề tài

Trước tình hình tín ngưỡng, tôn giáo, mê tín dị đoan trên thế giới và trong nước đang có những diễn biến phức tạp, nhất là những ảnh hưởng tiêu cực của nó đến đời sống tinh thần xã hội, đến tình hình tư tưởng của cán bộ, đảng viên, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều chỉ thị, nghị quyết chỉ đạo cuộc đấu tranh ngăn chặn và đẩy lùi tình trạng mê tín dị đoan trong Đảng và toàn xã hội. Trên tinh thần đó, các cơ quan Đảng, Nhà nước, các đồng chí lãnh đạo của Đảng và Nhà nước, các cơ quan nghiên cứu, các nhà khoa học đã có nhiều công trình nghiên cứu, các ý kiến được đăng tải trên các phương tiện thông tin đại chúng và lưu hành nội bộ. Nhiều cuộc hội thảo về công tác tư tưởng nói chung và đấu tranh chống mê tín dị đoan đã được tổ chức nhằm khắc phục tình hình trên. Điển hình là các công trình nghiên cứu sau đây:

- Trung tâm Khoa học xã hội và nhân văn Quốc gia, Viện Nghiên cứu tôn giáo: Về tín ngưỡng tôn giáo Việt Nam, do GS Đặng Nghiêm Vạn chủ biên, đã có các chuyên đề nghiên cứu về bản chất của tín ngưỡng, tôn giáo, các hình thức tín ngưỡng dân gian và tôn giáo lớn ở Việt Nam. Trong đó có những chuyên đề đi sâu

tìm hiểu về sự xuất hiện của các tôn giáo mới ở Việt Nam; bước đầu tìm hiểu nghề bói toán ở Hà Nội với các hình thức đa dạng, phức tạp của nó, ảnh hưởng và tác hại của nó đến đời sống xã hội.

- Viện Chủ nghĩa xã hội khoa học, thuộc Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh có đề tài khoa học cấp cơ sở "Tìm hiểu hiện tượng mê tín dị đoan của tầng lớp thanh niên, sinh viên ở một số trường đại học tại Hà Nội: "Thực trạng nguyên nhân và khuyến nghị", đề cập tương đối hệ thống về mặt lý luận cũng như việc khảo sát thực trạng mê tín dị đoan đối với một đối tượng cụ thể là thanh niên, sinh viên ở Hà Nội, qua đó nêu các giải pháp đấu tranh khắc phục tình trạng đó.

- Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh, đề tài độc lập cấp Nhà nước: xu hướng phát triển của tôn giáo hiện nay ở nước ta và những vấn đề đặt ra cho công tác lãnh đạo và quản lý, Hà Nội, 2002. Công trình nghiên cứu khá toàn diện về bản chất, vai trò của tôn giáo, tín ngưỡng trên tinh thần những quan điểm đổi mới; chỉ ra xu hướng phát triển phức tạp của nó trên thế giới và ở nước ta. Công trình có bản khuyến nghị với Đảng và Nhà nước về quan điểm và giải pháp giải quyết những vấn đề tôn giáo, tín ngưỡng.

- PGS, TS Nguyễn Đức Lữ có bài "Bàn thêm về tín ngưỡng và mê tín dị đoan" đăng trên tạp chí Công tác tư tưởng - văn hoá số 6/1992. Trong đó, tác giả trình bày mối quan hệ giữa tín ngưỡng, tôn giáo với mê tín dị đoan.

- Công tác tư tưởng - văn hoá trong cuộc đấu tranh phòng chống các tệ nạn xã hội. Tạp chí Công tác tư tưởng - Văn hoá, số 3 - 1995. Những ý kiến chỉ đạo về chống các tệ nạn xã hội, trong đó có vấn đề mê tín dị đoan.

- Thuỷ Ninh: Tín ngưỡng và mê tín. Tạp chí Tuyên truyền, số 4/1991. Tác giả phân biệt bản chất của tín ngưỡng và mê tín; nêu ý nghĩa tích cực và tiêu cực của các hiện tượng tín ngưỡng, từ đó chỉ ra mối quan hệ gắn bó của chúng, do đó cho thấy việc đấu tranh xoá bỏ triệt để mê tín dị đoan là rất khó khăn.

Lê Quý Hiền: Tự do tín ngưỡng và mê tín dị đoan. Tạp chí Văn hoá nghệ thuật, số 4/1995. Tác giả nêu lên tình trạng phát triển mê tín dị đoan lẫn lộn, mập mờ với tín ngưỡng tôn giáo.

- Hồ Liên: Nhu cầu tín ngưỡng và hiện tượng mê tín dị đoan hiện nay. Tạp chí Thông tin lý luận, số 6/1995. Tác giả nêu lên những điều kiện môi trường xã hội, văn hoá ở Hà Nội có ảnh hưởng đến sự nảy sinh nhu cầu tín ngưỡng của sinh viên.

- Nguyễn Xuân Nghĩa: Tôn giáo và quá trình thế tục hoá. Tạp chí Xã hội học, số 1/1996. Bài báo nêu lên những biến đổi theo xu hướng thế tục hoá của một số tôn giáo hiện nay.

- Ngô Hữu Thảo: Hoạt động mê tín dị đoan phải bị phê phán và loại bỏ. Tạp chí Công tác tư tưởng số tháng 10/2000. Tác giả nêu những vấn đề bức xúc hiện nay của mê tín dị đoan và kiến nghị một số giải pháp loại bỏ.

- Phạm Chiến Khu: Mê tín dị đoan và nguy khoa học. Tạp chí Thông tin lý luận, số tháng 10/2000. Tác giả nêu quan niệm về mê tín dị đoan và ảnh hưởng của nó đến đời sống cộng đồng, chỉ ra bản chất núp bóng khoa học của các hiện tượng nguy khoa học.

- Phạm Vũ Dũng: Đôi điều suy nghĩ về sinh hoạt cầu cúng. Tạp chí Công tác Tư tưởng - Văn hoá số 7/1992. Trong đó tác giả nêu lên mối quan hệ giữa tín ngưỡng tôn giáo và mê tín dị đoan; những khó khăn trong việc phân biệt đó và tác hại của nó.

Ngoài ra, có nhiều cuốn sách, nhiều bài báo được xuất bản, được đăng tải trên các phương tiện thông tin đại chúng ở Trung ương và các địa phương, phản ánh các hiện tượng mê tín dị đoan và tác động tiêu cực của chúng. Chẳng hạn những cuốn:

- Về tôn giáo và tín ngưỡng ở Việt Nam hiện nay, nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1996.

- Tệ nạn xã hội: Căn nguyên, biểu hiện và phương thức khắc phục. Trung tâm Khoa học xã hội và Nhân văn quốc gia, Viện Thông tin khoa học xã hội, Hà Nội, 1996.

- Mê tín dị đoan: Những khía cạnh tâm lý xã hội của nó trong cuộc sống xã hội và tâm lý xã hội. Tuyển tập lược thuật. Viện Thông tin khoa học, Hà Nội, 1987.

- Vũ Hữu Sự: Hai lần đi xem bói, Báo Công an nhân dân, số 449, 11/5/1997.

- Thái Hoàng Vũ, Bài trừ mê tín dị đoan. Báo Nhân dân, 26/10/1997

Tuy nhiên, việc tìm hiểu, đánh giá thực trạng, nêu giải pháp đấu tranh khắc phục tệ mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên ở nước ta hiện nay vẫn chưa được nghiên cứu nhiều. Điều đó càng nói lên tính cấp thiết của việc nghiên cứu đề tài nêu trên.

3. Mục tiêu, nhiệm vụ nghiên cứu

Mục tiêu của đề tài là nhằm góp phần xác lập cơ sở khoa học trong việc nhận thức bản chất của các hiện tượng mê tín dị đoan và việc khắc phục chúng, nhằm phân tích đánh giá thực trạng mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên ở địa bàn thành phố Hà Nội hiện nay, từ đó đề xuất một số giải pháp đấu tranh khắc phục mê tín dị đoan.

Để thực hiện mục tiêu đó đề tài giải quyết các nhiệm vụ sau:

- Hệ thống một số vấn đề lý luận về tôn giáo, tín ngưỡng và mê tín dị đoan; phân biệt mê tín dị đoan với sinh hoạt tôn giáo, tín ngưỡng ở nước ta.

- Khảo sát, phân tích đánh giá thực trạng mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên trên địa bàn thành phố Hà Nội.

- Đề xuất một số quan điểm và giải pháp cơ bản đấu tranh bài trừ mê tín dị đoan trong cán bộ, đảng viên trên địa bàn thành phố Hà Nội hiện nay.

4. Phương pháp nghiên cứu

Đề tài được thực hiện trên cơ sở lý luận và phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử. Đồng thời sử dụng các phương pháp: hệ thống hoá, thống kê, phân tích - tổng hợp, trừu tượng - khái quát, lôgic - lịch sử, quan sát, điều tra xã hội học, phỏng vấn chuyên gia, thảo luận nhóm.v.v... để nghiên cứu và trình bày kết quả nghiên cứu.

CHƯƠNG 1

BẢN CHẤT, NGUỒN GỐC VÀ CÁC HÌNH THỨC BIỂU HIỆN MÊ TÍN DỊ ĐOAN

1.1. KHÁI NIỆM MÊ TÍN DỊ ĐOAN

“Tôn giáo, tín ngưỡng, mê tín dị đoan” là bộ ba tự thân là những khái niệm rất phong phú, đa dạng và phức tạp. Sự đa dạng, phức tạp ngày càng tăng lên do chỗ chúng còn là hiện tượng xã hội hết sức nhạy cảm. Vì vậy chúng luôn là mối quan tâm của nhiều nhà nghiên cứu, quản lý tôn giáo, quản lý văn hóa - xã hội. Làm thế nào để đấu tranh bài trừ mê tín dị đoan nhưng đồng thời vẫn tôn trọng và đảm bảo quyền tự do tín ngưỡng của nhân dân. Vấn đề đó đòi hỏi phải có sự nhận thức đúng đắn về mê tín dị đoan, phân biệt được hiện tượng mê tín dị đoan với các hiện tượng tôn giáo, tín ngưỡng. Đó là việc làm không dễ nhưng có ý nghĩa to lớn cả về lý luận và thực tiễn.

1.1.1. Một số quan niệm về mê tín dị đoan và những đặc trưng của nó

Theo từ điển tiếng Việt, mê tín là:

1- Tin một cách mù quáng vào cái thần bí, vào những chuyện thần thánh, ma quỷ;

2 - Ưu chuộng, tin một cách mù quáng, không biết suy xét. ²

Và dị đoan:

1- Điều quái lạ, huyền hoặc do tin nhầm nhí mà có;

2- Tin vào dị đoan ³

Một số tác giả khác coi mê tín là niềm tin không dựa trên cơ sở khoa học và lẽ phải thông thường. Còn dị đoan là sự suy luận, suy đoán một cách tùy tiện thiên về những điều quái dị, không có trong thực tế.

² Từ điển Tiếng Việt, Trung tâm ngôn ngữ, Nxb Đà Nẵng 1996, tr 607.

³ Từ điển Tiếng Việt, Trung tâm ngôn ngữ, Nxb Đà Nẵng 1996, tr 247.